

OPETTAMISEN FILOSOFIA

RAKKAUTTA LUKIOISSA?

Sanotaan, että filosofia on jo etymologiansakin puolesta viisauden rakastamista. Varsinkaan koulussa viisaammaksi tuleminen eli oppiminen ja rakastaminen eivät kuitenkaan ole aina kietoutuneet toisiinsa kovinkaan intohimoisesti. Romeossa ja Juliassa Romeo huokaa parvekkeen alla: "Rakkaus kiittää rakkauden luo kuten pojat (oppilaat) kaikkoavat kirjojensa äärestä, mutta rakkaus eroaa rakkaudesta yhtä vastahakoisesti kuin pojat maleksivat kouluun." Siis kuinka käy viisauden rakastamisen nyt kun filosofia on tullut pakolliseksi kouluihin? *niin & näin* kävi tutustumassa filosofian tunneilla Porissa lyseon lukiossa ja Tampereella Kalevan lukiossa.

KALEVAN LUKIO, TAMPERE

Pakkoruotsi on ollut jo monen sukupolven painajainen. Lähdetäänkö filosofian opetuksessa samantapaiseen taisteluun tuulimyllyjä vastaan, kun filosofisen sivistyksen katsotaan kuuluvan kaikille? "Tieteiden äidistä" kiinnostuneita on suhteellisesti tuskin koskaan ollut enempää kuin ruotsinkielisiä on tällä hetkellä Suomessa. Filosofialle kuulunutta aristokraattista "harvain osaamista" horjutetaan siis pakkofilosofialla.

Kalevan lukiossa filosofiaa opettaa e n s i m - m ä i s t ä v u o t - t a a n f i l .

Front.
k e e

yo **Juha**
Front te-
filoso-
fia n
lop-

putyötänsä Tampereen yliopistossa, joten hän edustanee vähemmistöä lukion filosofian opettajista. Enemmistö lienee päätoimisia uskonnon, historian, äidinkielen tai muiden aineiden opettajia.

Höpisee omituisia ja tekee elämästä vaikeata

Kalevan lukion ensiluokkalaiset olivat ehtineet opiskella filosofian kurssiaan vasta kaksi viikkoa ennen haastattelupäivää. Kokemukset olivat siis varsin tuoreita. Oppilaita luokalla oli kaikkiaan hieman yli kolmekymmentä, mikä luonnollisesti asettaa omat rajoituksensa työskentelymuodoille. Tuntien tavallinen kulku oli se, että opettaja ensin "luennoi" sisällön, minkä jälkeen seurasi yleistä keskustelua aiheesta. Etenemistapana oli lähinnä kronologinen filosofian historian esittely sekä toisaalta käsitteiden selvittäminen. Kurssin suoritustapana oli kirjallinen koe. Opettaja piti ylioppilaskokeenkin takia olennaisena sitä, että hänellä oli mahdollisuus päästä tarkistamaan, miten opetetut asiasisällöt olivat menneet perille.

Kalevan lukiossa kaikki ryhmät aloittavat filosofian lukion ensimmäisellä luokalla. Ennen kurssia suu-

rimmalle osalle oppilaista filosofia oli aika tuntematonta.

— Filosofit höpisee omituisia ja tekee elämästä vaikeata, oli monen käsitys ennen kurssin alkua.

Useimmat sanoivat kuulleen filosofiaa ennen kurssia lähinnä julkisuuden hahmojen välityksellä. Näinä julkkisfilosoifeina oppilaat tarkoittivat erityisesti **Esa Saarista** oppilaineen. Myös *Sofian maailma* -romaani oli useille tuttu, muutama oli myös lukemassa kirjaa saatuaan sen jouluna lahjaksi. Varsinaista henkilökohtaista kosketusta filosofiaan ei kuitenkaan ollut kenelläkään aikaisemmin, lukuunottamatta niitä, joiden ystävät tai sisarukset olivat aloittaneet filosofian lukiokurssin aiemmin.

Kaikkien käsitys filosofiaa ja varsinkaan pakkofilosofiasta ei siis ennen kurssia ollut kovinkaan mairitteleva. Mielikuva filosofiaa "elämän pohtimisena", "tylsänä miettimisenä ja paskanjauhamisena" on kuitenkin muuttunut lähes kaikilla. Oppilaista on hauskaa, kun voi kyseenalaistaa lähes kaiken. Lisäksi on hyvä, että saadaan uusi näkökulma kouluun.

Opettajan *Platonin* ideaopin selitys kumottiin praktisin perustein: "mitä

järkeä miettiä jonkin tuolin ideaa. Se on siellä ja sillä istutaan.”

Tiedustelujemme mukaan vain muutama oppilas olisi ottanut filosofian, jos se olisi ollut valinnainen, niin silti kaksi kolmasosaa pitää pakko-filosofiaa tarpeellisena.

Oppikirja ja opetus

Oppikirjaksi Front on valinnut Esa Saarisen *Filosofian*. Saarinenhan on varmasti tunnetuin filosofi. Saarisen sikaenergia on myös omaperäisesti muuttanut käsitystä filosofiasta populaarein välinein.

— Saarisen kirja on esitystavastaan huolimatta selkeä ja informatiivinen, Front perustelee valintaansa.

Sen sijaan oppilaiden mielipiteet Saarisen kirja jakaa kahdella akselilla: a) sisällöllisesti selkeä — hieman sekava ja b) mielenkiintoinen — ei tiedä mistä aloittaa. Saarisen kirjahan poikkeaa ainakin taitoltaan perinteisestä kirjasta ja erityisesti perinteisestä oppikirjasta. Myös oppilaat pitävät kirjaa erilaisena, mutta lisäävät, että muiden oppiaineiden kirjat eivät voisi olla sellaisia. Filosofialle se siis siedettäköön.

Filosofian ”hyödyllisyys”

Kurssimuotoisessa lukiossa on filosofiaa kuten muitakin aineita viisi tuntia viikossa. Kurssi kestää noin kahdeksan viikkoa ja näin ollen filosofian pakolliseksi tuntimääräksi kertyy 38. Kyseessä ei ole siis kovin-kaan montaa ylimääräistä hetkeä, toisaalta yliopistossa keskiverto luentosarja on 24 tuntia.

Front oli katsonut parhaaksi pitää pakollisen filosofian kurssin heti ensimmäisellä luokalla, koska silloin valmistautuminen ylioppilaskirjoituksiin ei vie liikaa aikaa.

Vaikeimpana asiana kurssilla oppilaat pitivät lukuisten uusien käsitteiden omaksumista. Runsaan käsitteitoisuuden vuoksi pidettiin myös (harvinaisen yksimielisesti) mahdottomana filosofian opettamista nuoremmille ja alemmilla kouluasteilla.

Filosofialle läheisinä kouluaineina nähtiin erityisesti psykologia ja osittain myös historia, jonka tunneilla vilahtelivat samat nimet ja aika-kaudet, mutta ilman sisällöllisiä yhteyksiä. Psykologian läheisyys korostui osin myös siksi, että eräällä tunnilla oli pohdittu pitkään oppimi-

sen käsitettä suhteessa psykologian oppikirjasta löytyneeseen oppilaiden mielestä latistavaan määritelmään. Yleensä ottaan voidaan sanoa, että oppilaat olivat hyvin kiinnostuneita eri oppiaineiden välisistä yhteyksistä ja jopa mahdollisesta yhdistelemisestä, kun taas (oppilaiden mukaan) aineiden opettajat suhtautuivat tähän vastahakoisemmin. Oppilaiden todistajanlausunnoista toisten aineiden opettajia koskien välittyi varsin perinteisesti rajoittunut valta- ja auktoriteettisuhde, jota ei koulussa oltu juuri yritetty purkaa.

FILOSOFIAN TUNTI PORIN LYSEOSSA

Filosofia ei ole mikään uusi aine Porin lyseon lukiossa. Lehtori **Airi Airola** kertoo opettaneensa filosofiaa jo 70-luvulta psykologian ja uskonnon lomassa. Tällä kertaa filosofian on vapaavalintaisesti valinnut parikymmentä lukion kolmannen luokan oppilasta, eikä kenelläkään riitä ymmärrystä filosofian pakko-opetukselle eli uuden opetussuunnitelman mukaiselle yhteiselle kurssille.

Oppilaiden näkemyksen mukaan lukion opetus on ristiriitatilanteessa ottaessaan filosofian pakolliseksi kouluaineeksi. Tällainen pakollisuus ei heidän mukaansa sovi filosofian luonteeseen, jossa korostetaan kriitistä ja pohtivaa asetelmaa. Lisäksi filosofia ei voi kiinnostaa kaikkia oppilaita, joten tun-
tien luonne tulee muuttamaan. Oppilaiden painokas terveinen onkin, että tällaisessa pakollisuudessa lukio on menossa väärään suuntaan. Itse asiassa heidän mielestään vain äidinkielen pitäisi olla pakollinen aine.

Airolan mielestä pakkofilosofia pelottaa. Ensinnäkin kurssit muodostavat isoja 30-40 oppilaan ryhmiä, jotka eivät enää millään suosi Airolan

tähän asti käyttämää keskustelevaa ja pohdiskelevaa opetustapaa. Nyt huomattavan innokas opiskelumotivaatio tulee näin väkisinkin aloit-
kemaan. Airola onkin päättänyt aloittaa filosofian kurssin vasta toisella luokalla, kun oppilaat jo tuntevat toisensa eivätkä aristele niin paljon keskustelua.

Yksi ongelma tulee olemaan reaalikoe. Airolan mielestä kolmen kurssin perusteella ei reaalikokeessa juhlita. Filosofista ei voi tulla kunnollinen reaalikokeen aine, koska jos reaalikokeessa haluaa menestyä,

olisi keskityttävä pariin aineeseen, joista tulee tarpeeksi kysymyksiä. Näin filosofiaa ei edes pidä suunnata reaalikokeeseen. Airolan mukaan olisikin melko onnetonta, jos ylioppilaskokeet sanelevat sen mitä

opiskellaan ja miten opiskellaan. Ne, jotka ovat erityisen kiinnostuneita filosofiasta, pystyvät omalla aktiviteetillaan suuntautumaan ylioppilaskokeisiin, jos haluavat.

Oppilaat olivat myös sitä mieltä, että pohdintaa vaativat tehtävät veisivät liikaa aikaa ylioppilaskokeessa. Tämä tiedon mittaamisen muoto on myös itsessään mieletön. Joidenkin mielestä tuntuisi myös epäfilosofiselta vastata kysymyksiin, jotka koskevat toisten ajattelua. Filosofian historia ei tässä mielessä saa varauksetonta suosiota osakseen, vaan tärkempänä pidetään omaa ajattelua ja keskustelua.

Sokraattinen keskustelu opetusmuotona

Nyt filosofian opetus tapahtuu Porin lyseossa melko vapaamuotoisena keskusteluna.

Keskusteluaiheita ovat lyhyellä kurssilla olleet muun muassa kauneus, minä ja maailma. Toimitajien käydessä tunnilla, taululla oli kysymys, ”onko maailmani kuviteltu vai todellinen?” Kysymys liittyi tietoteorian ja metafysiikan yhteenliittymiseen yhtenä filosofian peruskysymyksistä.

Tunnilla on keskusteltu myös

filosofian oppikirjoista, joita oppilaat ovat hankkineet. Oppilailla ei nimitäin ole käytettävissä yhtä ja samaa kirjaa, vaan oppikirjat on valittu uusien lukion oppikirjojen joukosta. Tunnilla oli tapana, että aluksi opettajan johdolla on keskusteltu jostakin aiheesta ja sen jälkeen on katsottu, miten eri oppikirjat aihetta käsittelevät.

Tämä opiskelutapa oli monen oppilaan mieleen. Vaikka filosofian kurssi oli ennakolta tuntunut etäiseltä ja valittu siksi, että tunnit tulisivat täyteen, saavutti se varauksetoman suosion ja tunteja kehuttiin mielenkiintoisiksi.

Tämä näkyi jo siinä, että oppilaat kokoontuvat mielellään tunnille, vaikka ajankohta on erittäin epäinhimillinen, keskiviikkoiltapäivä klo 14.00-16.00. Nämä filosofian tunnit ovat ainoita, joina myös oppilailla on suunvuoro. Oppilaiden mukaan on huomattavan mukavampaa istua vaikka neljään, kun ei tarvitse kuunnella pelkästään opettajan monologia, vaan voi myös osallistua kiinnostavaan keskusteluun, joka myös sivittää ja ohjaa kysymään uusia kysymyksiä sekä käyttämään omaa

joista Airola mainitsee yhdeksi pirstaleisen tiedonkäsitelyksen eheytyksen.

Käsityksiä oppikirjoista

Oppikirjojen valinnassa suurimman suosion saavutti Saarisen *Filosofia*, jonka oli valinnut yhdeksän oppilasta. Valinnan syynä oli mm. Saarisen persoona. Saarinen ei yritä olla oppimestari eikä tuputa erilaisia teorioita, vaan myöntää myös, että ei ole aina oikeassa. Lisäksi *Filosofia* ei ole oppikirjamainen teos, joita on luettu jo 12 vuotta. Kunnon kirjamaisuus sai tässä mielessä suosion. Kirjan valintaan vaikutti tässä suhteessa myös se, että monet oppilaat halusivat filosofian kurssista selkeästi erilaisen kuin muiden oppiaineiden kurseista. Filosofian kirjan pitäisi jäädä hyllyyn myös myöhemmin käytettäväksi toisin kuin oppikirjojen yleensä.

Kirjamaisuus ja kovakantisuus oli johtanut myös valitsemaan **Ahokallion** ja **Tiilikaisen** *Filosofia Priman*. Tässä kirjassa mielenkiintoa herätti myös eri filosofeilta valitut

aiheiden käsittelemistä vasta syventävillä kurseilla. Etiikkaa on jo liikaa ja oppilaat kohta oksentavat kuullessaan sanan "etiikka".

Kotkavirran ja **Nyyssösen** *Johdatus filosofiaan* pelotti oppikirjamaisuudellaan ja kuivakkuudellaan, mutta oli löytänyt yhden onnellisen omistajan, joka sai kirjan halvalla käytettynä. **Turusen**, **Paakkolan** ja **Wileniuksen** *Mitä on filosofia?* oli valinnut myös yksi oppilas Airolan suosituksen pohjalta. **Koukkusen** ja **Tuomelan** *Lukiolaisen filosofia* herätti ulkonäöllään luontaista vastenmielisyyttä ja oli siksi jäänyt kauppaan. **Varton** *Filosofian taito 1:tä* pidettiin myös kuivan näköisenä ja pettävän pienenä. Airola kehui kirjaa omaperäiseksi, mutta vaikeasti hallittavaksi. Kukaan ei ollut valinnut tätäkään kirjaa. Sen sijaan **Gaarderin** *Sofian maailma* oli yhden oppilaan valinta. Näin siksi, että romaanien lukeminen kuului harrastukseen ja se houkutteli erilaisuudellaan. Kirja oli kuitenkin jäänyt väliaikaisesti kesken, koska päähenkilö Sofia osoittautui hieman vastenmieliseksi persoonaksi. Samoin yksi **Wileniuksen** ja kumppaneiden *Filosofian kysymyksiä* oli löytänyt käytettynä kirjana tiensä Porin lyseon lukion filosofian oppitunnille.

Kymmenen filosofian tunnin aikana ei juurikaan ollut vielä ehtinyt muodostumaan kommentteja oppikirjojen sisällöistä.

Klassikoita tunneilla ei ole luettu. Myös vapaa-aikana lukeminen jää hyvin vähälle, sillä juuri mitään muuta ei enää jaksaa lukea kuin oppikirjoja kokeisiin. Koulun ankara arki ei oppilaiden mukaan muutenkaan kannusta filosofointiin ja filosofian harrastamiseen. Näin myös filosofian integroiminen muihin aineisiin jää käytännössä mahdottomaksi, koska kova arki painaa päälle kuin juna.

Filosofia jää näin pääasiassa kerran viikossa vapauttavaksi keskusteluhetkeksi musertavan arjen lomassa.

Tampereen teksti Kimmo Jylhä & Tuukka Tomperi

Tampereen kuvat Kimmo Jylhä

Porin teksti ja kuvat Reijo Kupiainen
Kuskina Porissa Mikko Lahtinen

n & n

päätä. Tämä luo vastapainon muille oppiaineille. Toisaalta taas monelle filosofia jäi luokan seinien sisäpuolelle, eikä johtanut tekemään kriittisiä kysymyksiä esimerkiksi muiden oppiaineiden kohdalla.

Tunnit eivät ole kuitenkaan pelkkää keskustelua, vaan kurssin lopussa on kokeet ja koekysymyksiä myös käsitellään itse tunnilla. Samoin kokeen voi korvata kirjoittamalla oman essee-luonteisen jutun.

Tunneilla on myös tavoitteensa,

sitaatit, joihin jotkut olivat törmänneet aikaisemminkin.

Muuten kirjojen valinta oli jakautunut tasaisesti. Pari **Airaksisen** ja **Kuuselan** *Lukion filosofiaa* oli löytänyt omistajansa ohuutensa ja halpuutensa perusteella. Sitä pidettiin myös selkeänä sillä perusteella, että kirjasta löytyy helposti se mitä etsitään. Airolan mukaan kirjan alun painotus etiikkaan ja yhteiskuntafilosofiaan ei ole hyvä rakenne. Hän itse on suunnitellut näiden